

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformnatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **869**
A.L.Th. de Bruijne
Kanalen graven

MEDITATIEF **874**
A.M. de Hullu
Commentaar bij de tijd

WANDELEN MET GOD **875**
T. Oldenhuis
Maatgevoel

KUNST **877**
W.L. Meijer
Van dode dingen
die stil leven

WEEKVERSLAG SYNODE **885**
Piet G.B. de Vries
Huwelijksformulier

en verder...

Uit de kerken
Meegelezen

KERKELIJK LEVEN / A.L.Th. de Bruijne

KANALEN GRAVEN

Vorige week signaleerde ik in aansluiting bij een brief van de heer J. de Roon enkele knelpunten rond het beroepen van predikanten. Het duurt lang voordat afgestudeerden beroepen krijgen, er zijn weinig vacatures, dominees stromen *minder* door, ze komen in problemen, *er* bestaat behoefte aan andere kerkelijke werkers. Ik betoogde dat achter zulke praktische knelpunten dieperliggende **problemen** liggen. Behalve **praktisch** moet onze **aanpak** daarom ook **geestelijk** zijn. In het vorige artikel ging het vooral over het laatste. Nu zoek ik naar ideeën om de knelpunten aan te **pakken**.

Sterk en zwak

In het vorige artikel noemde ik twee sterke punten uit ons kerkelijk leven, die de duivel misschien van binnenuit aan het verzwakken is:

- de nadruk op het levende Woord
- de krachtige structuren.

Over het eerste schreef ik vorige week. Met het tweede bedoel ik dat kerkelijke structuren zo doortimmerd kunnen raken dat ze van middel tot doel worden. Dan verlies je

als kerk je wendbaarheid om via vernieuwing van structuren snel in te spelen op andere situaties. Vorige week zei ik: het gaat in kerk en wereld om het grote irrigatieproject van de Geest. Beslissend is of 'zijn water' stroomt en in welke richting. Alleen maar kanalen graven helpt niet. Maar ook bij die geestelijke benadering zijn optimale structuren nodig. Daarom gaan we nu denkend wat kanalen graven. Daarbij vergeet ik mijn vorige artikel niet.

Of de ideeën die ik doorgeef goed en uitvoerbaar zijn, heb ik niet bij voorbaat beslist. Als je samen afhankelijk van de Geest naar oplossen zoekt, moet je ideeën toetsen en misschien vervangen door betere.

College van wijze mensen

Broeder De Roon stelt voor om het beroepingswerk anders te regelen. Maak een pool van beroepbare dominees en afgestudeerden. Laat een klein college van wijze mensen de kandidaten uit deze pool verdelen over vacante plaatsen. Benoem altijd voor een bepaalde termijn, waarna een dominee weer beroepbaar is en in de pool terug komt. Zo'n college kan ook regelen dat dominees onderling van werkplek ruilen.

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DR. E.A. DE BOER, DRS. B. BOS,
DRS. I.D. HAARGMA, DRS. P. HOUTMAN,
PROF. DRS. B. KAMPHUIS,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331335

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Colntre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar: studenten f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland: f 149,00 per jaar (Europa zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit Mad over te nemen.

ISSN 01 65-5191

Rond dit voorstel kun je gemakkelijk leeuwen en beren aanwijzen. Mag je een gemeente en een dominee verplichten om met elkaar in zee te gaan? Wat voor kerkelijke status heeft zo'n college van wijze mannen? Heeft het gezag over de kerken? Wie stelt het in? En wanneer? De Roon wijst naar de Generale Synode. Maar in ons huidige kerkrecht betekent dat een voorbereiding van zeker drie jaar. En de zaak vraagt vandaag om een oplossing.

Hier zie ik dan ook zwakte in wat op zichzelf sterke punten kunnen zijn. Goede principes en gestroomlijnde kerkelijke structuren, maar toch geen route om doeltreffend in te spelen op een knelpunt.

Andere voorbeelden

Dat herken ik ook rond sommige andere knelpunten uit het vorige artikel. Kleine gemeenten die geen predikant kunnen onderhouden, zouden geholpen zijn met een gedeeltelijk predikantschap. Andere kerken hebben behoefte aan parttime werkers met een tijdelijk contract, en soms met een gespecialiseerde en beperkte opdracht. Er zijn theologische studenten die op zo'n beperktere schaal willen starten of zelfs blijvend opereren. Maar dit alles kan onder de huidige regelingen niet zomaar. Een predikant is voor het leven geroepen, hebben wij afgesproken. Past dan een parttime model? Tussen predikanten in dezelfde gemeente moet gelijkheid zijn. Gaat dat samen specialisatie en beperking van taken? Behalve de drie bestaande ambten kennen wij als kerken geen verdere officiële functies, met een ander profiel. Achter deze kerkarèlijke afspraken liggen belangrijke principes. Maar we moeten onderscheiden tussen die principes zelf en de manier waarop je daaraan vorm geeft. Als afspraken onbedoeld goede mogelijkheden afsnijden, is het de uitdaging om dezelfde principes in andere afspraken vorm te geven. Binnen onze kerken verlopen *like*

aanpassingen van kerkelijke afspraken echter traag.

Financieel

Een organisatorisch probleem doet zich ook voor rond de financiën. Het is goed om extra plaatsen voor predikanten of andere geschoolde werkers in te stellen, zowel met het oog op de interne gemeenteopbouw als voor de verbreiding van het Woord en het dienstbetoon naar buiten toe. Maar dat kost geld. En geld is ook het probleem van een kerk die zelf geen dominee kan onderhouden en ressorteert onder een kleine classis en een kleine Particuliere Synode, die zelf ook krap bij kas zitten. In het vorige artikel signaleerde ik een geestelijk probleem: willen wij royaal geven voor de doorwerking van het Woord? Maar er speelt ook een praktisch probleem. Hoe verdeel je financiële lasten evenredig over de kerken?

Al gauw gaan de gedachten dan in de richting van een landelijke 'pot'. Maar voor een eerlijk beeld moet je dan eigenlijk alle uitgaven waarvoor zulke bovenplaatselijke financiële structuren bestaan, in kaart brengen en in landelijk perspectief als totaalpakket bezien. Een bezwaar tegen zo'n centralisatie is dat de betrokkenheid en offervaardigheid rond de plek waar het om gaat, erdoor kunnen verminderen. Dan geven we allemaal aan een 'pot', en niemand geeft meer gericht. Toch moeten we nuchter vaststellen dat wij in onze samenleving nu eenmaal anders met geld en concentraties van geld omgaan dan vroeger. Financiële structuren in de kerk hoeven niet nodeloos ouderwets te blijven. Er zou onbevange gezocht moeten worden naar een creatieve oplossing die de voordelen van een pot combineert met gerichte offervaardigheid dicht bij huis.

Centralisatie

Eigenlijk wijzen al deze punten in de richting van een soort centralisa-

tie. Wij **houden** in onze kerken het recht van de plaatselijke kerk hoog. Toch blijkt er behoefte aan **boven-plaatselijke** instanties die adequaat **kunnen** handelen.

Dat heeft ook te **maken** met onze maatschappelijke context. In de moderne westerse samenleving zie je **twee** tendensen tegelijk: massificatie **en** behoefte aan kleine sociale groepen. Aan de ene **kant** ontstaan in de politiek, **het** bedrijfsleven, de **financiële** wereld, en tal **van** organisaties steeds grotere structuren. Media, mobiliteit en communicatie maken immers dat alles met alles **samenhangt**. Je **kunt** vaak moeilijk meer beslissingen nemen op een beperkte schaal. Aan de andere kant ontstaan als een soort tegenhanger kleine gemeenschappen waar **menselijke** waarden kunnen floreren. **Ook** in de kerk hangt alles met alles samen. Als ze in Den Haag een **evangelisatieproject** **starten**, moeten ze zich in de Achterhoek de financiële consequenties realiseren en zich bezinnen op de vraag of zij **ook** zoiets van plan zijn. En tegelijk leeft er in de **plaatselijke** gemeente het verlangen naar **kleine** groepen, waarin mensen met hun gaven ook persoonlijk tot hun recht komen, en gemotiveerd worden om zich in te zetten.

Deze samenhang met onze maatschappelijke context is niet vreemd. Sommige kerkelijke structuren die wij nu hebben, **zijn** ook gestempeld door **een** maatschappelijke **context**, **namelijk** van de 16e en 17e eeuw. Dat daagt ertoe uit om ook vandaag in **wisselwerking** met de maatschappelijke realiteit van nu doel-treffende **structuren** te creëren.

Mentor

Nu **wil** ik niet op de rij knelpunten die ik signaleerde, antwoorden met een groot verhaal over nieuwe structuren van **kerk-zijn** in de 21e eeuw. Dan zou er voorlopig niets gebeuren. We moeten juist **proberen** om zoveel mogelijk aan te slui-**ten** bij wat nu haalbaar is. **Maar** daarbij is het wel belangrijk dat je

blijft beseffen dat er een breder **lan-**ge-termijn-plan nodig is. Ik doe nu enkele suggesties, die ik voor een deel ook weer aan anderen te dan-ken heb.

Laat de classis die iemand beroep-**baar** stelt zich **verantwoordelijk** blijven weten voor diens verdere begeleiding tot er een werkplek ge-vonden is. Daartoe **kan** een van de ervaren predikanten (of een ander die gekwalificeerd is, en **persoon-**lijk gezag heeft) als tijdelijke **men-**tor optreden. Hij begeleidt hem pastoraal, **geeft** adviezen, en **h-**geert als referentie. **Zonodig** legt de mentor actief contacten met **vacan-**te kerken. Eventueel tast hij af of het mogelijk is dat iemand tijdelijk wordt ingeschakeld d s betaalde hulpkracht in het pastoraat of in een andere kerkelijke **taak** in binnen- en buitenland. Wanneer het ernaar uit-ziet dat een kerk niet tot een beroep op de kandidaat komt, hoort de **mentor** waarom niet. Eventueel **kan** hij voor **de** betrokkene pleiten. Mochten er verkeerde **beeldvor-**ming of vooroordelen in het spel **zijn**, **dan kan hij** met het oog op een volgend contact alert zijn op het wegnemen daarvan. Dit mentoraat past bij kandidaten, maar ook bij losgemaakte predikanten en **ande-**ren die beroepbaar zijn (**bijvoor-**beeld **gerepatriceerden**). Voor deze laatsten zou een predikant van de zendende **kerk** (of **van de** classis waarbinnen deze valt) mentor **kun-**nen **zijn**.

Doorstroming

Iets vergelijkbaars lijkt me verstan-dig met betrekking tot de **doorstro-**ming van **predikanten**. **Predikanten** of hun gemeenten (of beiden) die problemen en **spanningen** ervaren als gevolg van een te **langdurige** verbinding aan elkaar, **kunnen** dit dan melden binnen hun classis. Twee predikanten uit de kring **van** de visitatoren vormen daarvoor het adres. Zij zorgen eerst dat de partij-en deze gevoelens tegenover elkaar uiten, wanneer dat nog niet is ge-beurd. Hoe pijnlijk ook, dat is beter

dan onderhuidse **frustraties**. Zo kunnen predikant en gemeente der-gelijke gevoelens op een christelij-ke manier **een** plaats geven. **Ook** kunnen deze twee **classispredikan-**ten adviezen geven, die predikant en gemeente misschien opnieuw motiveren. Frustraties krijgen soms de **kans** om uit te groeien, omdat er in de **praktijk** van het kerk-zijn geen echt geestelijk doel is waar men **samen aan** werkt. **Komt** het **niet** tot een oplossing, dan moet niet direct de weg naar een losma-**king** worden gegaan. De twee **clas-**sispredikanten kunnen dan in over-leg **treden** met hun 'soortgenoten' uit andere classes. Op voorwaarde **van** vertrouwelijkheid tasten zij af of zich ook daar **zulke** situaties voordoen. Dat kan leiden tot **vruchtbare** contacten en tot 'ruiling' **van** predikanten. Hiermee zou je niet moeten wach-ten tot er spanningen zijn ontstaan. **Waarom** zou een predikant bijvoor-beeld niet bij deze twee collega's **kunnen** aangeven dat hij ernaar ver-langt ergens een nieuwe **start** te ma-ken?

Consumentisme

Beroepende kerken zouden zichzelf een **soort** gedragscode moeten op-leggm. Daarin passen bepalingen tegen 'consumentisme' in het **k-**roepingswerk. Het mag niet w **zijn** dat een gemeente net zo lang zoekt tot ze de 'beste' heeft, en daaraan allerlei '**tussenkandidaten**' opoffert. Concreet **betekent** dit dat een **kerk** meestal niet goed handelt als zij meerdere lichten afgestudeerden of anderen laat 'langskomen'. Stel dat er in januari vijf kandidaten be-roepbaar zijn gesteld. Een beroe-pende gemeente neemt de tijd om ze alle vijf te 'horen'. Inmiddels is het maart en staan er **weer** vier **kan-**diden **klaar**, terwijl men **heeft** ho-ren verluiden dat er binnenkort nog een 'hele goeie' afstudeert. Soms stapt zo'n **kerk** vrolijk over naar die nieuwe **lichting** of besluit ze **alsnog** te wachten op die bijna-afgestu-deerde. Als meerdere gemeenten

dat doen, raakt de lichte van januari in het vergeetboek. Deze handwijze wordt **gauw** ongeestelijk en is onzorgvuldig ten opzichte van beroepbare kandidaten of dominees. Een beroepende gemeente zou zichzelf moeten verplichten om te kiezen uit de groep kandidaten die 'up de markt' is in de periode dat men een beroep wil gaan uitbrengen. En **misschien is dan nog** - na overleg met de **bovengenoemde classismentoren** - een voorselectie nodig van tot twee of drie personen. Als iemand al een of twee beroepen heeft, zou een volgende kerk niet ook nog op hem een beroep moeten uitbrengen, maar naar een ander moeten switchen. Alleen bij onvoorziene problemen past het om van deze lijn af te wijken.

Zakelijk

Meer helderheid kan ook ontstaan door de **arbeidssituatie** van predikanten zakelijker te regelen. Waarom zouden we niet **proberen om** vast te leggen wat je minimaal van een predikant mag verwachten, ook met **betrekking** tot takenpakket, duur van de werkweek, werktijden, beschikbaarheid en de opdracht om wekelijks te rusten? Waarom zouden we de bestaande officiële regelingen **rond de honorering** van predikanten niet **officiëler** maken en w **uniformeren**? Is het echt zo verkeerd om **vormen** van sollicitatie in het kerkelijk leven in te voeren? Waarom zou de Predikantenvereniging - bij alles wat deze nog meer wil **zijn** - niet ook deel gaan uitmaken van een organisatie als het GMV? Aan uiteenlopende verwachtingen bij predikant en gemeente, verstoorde verhoudingen, arbeidsconflicten en losmakingprocessen zit een kerkelijke kant, maar ook een maatschappelijke. In onze tijd heb je daar specifieke **deskundigheid** bij nodig. Denk bijvoorbeeld aan de vraag hoe een eventuele losmaking tussen een predikant en een gemeente in de praktijk wordt voltrokken. En hoe daarvan mededeling wordt gedaan naar an-

dere kerken. Te goeder trouw kan daardoor iemands loopbaan als predikant voorgoed geblokkeerd worden. Een professional legt daarbij de vinger.

Niet blijven zitten

Zojuist bepleitte ik doorstroming in verband met het risico dat predikant en gemeente in sleur en onderlinge frustraties terecht komen. Maar ook los daarvan is doorstroming vaak wenselijk, al zijn er ook situaties waarin het juist geboden is dat een dominee gedurende een lange tijd bezig kan zijn met de gemeenteopbouw. Toch kun je in het algemeen stellen dat het gezond is wanneer een gemeente na een aantal jaren te maken krijgt met een nieuwe dominee en een predikant met een nieuwe gemeente. In een situatie waarin het aantal vacatures klein is, komt daar nog als overweging bij dat a voldoende circulatie moet zijn om de kans te vergroten dat kandidaten of beroepbare predikanten een passende plek vinden. Daarom pleit ik ervoor dat predikanten vandaag niet te snel bedanken voor een beroep. Stel dat een predikant in zijn eerste gemeente blijft terwijl hij een beroep kreeg, dan verkleint hij de kans voor een kandidaat om ergens te beginnen. Soms spelen financiële of andere zakelijke of persoonlijke overwegingen een rol wanneer iemand voor beroepen bedankt. Gedeeltelijk zou dat opgelost kunnen worden door de betere zakelijke regelingen rond het ambt van predikant, waarvoor ik boven pleitte. Die zouden bijvoorbeeld de mogelijkheid van ongehoorde inkomensverschillen moeten afsnijden. En misschien moeten predikanten er meer op bedacht zijn dat persoonlijke overwegingen niet teveel de doorslag geven bij het al dan niet aannemen van een beroep.

Nieuwe plekken

In het vorige artikel wees ik erop dat het evangelie ook vandaag ver-

der wil en dat wij het eigenlijk niet kunnen maken om mensen die opgeleid zijn om het te verbreiden, geen plaats te geven. Praktisch betekent dit dat er kerken moeten zijn met de moed om nieuwe werkplekken in te stellen, zowel voor predikanten als voor andersoortige werkers. A h een grotere gemeente een tweede of derde predikantsplaats heeft, zou ze kunnen overwegen om naast een ervaren predikant een beginner te beroepen (af twee parttime beginners). En als een kerk te groot is voor één predikant maar te klein voor twee, ligt het nog meer voor de hand om het in die richting te zoeken. Je zou dan een werkverdeling en specialisatie moeten invoeren waarbij ieders ervaring en specifieke gaven in rekening worden gebracht. In bijbelse zin is dat geen ongelijkheid (waartegen de kerkorde waarschuwt), maar juist echte gelijkheid! Dat vergt op den duur gezamenlijke regelingen.

Maar als je daarop wacht, gebeurt er lange tijd niets. Goede projecten die nu binnen de kerken bestaan, zijn vaak geboren uit de daadkracht van kerken en personen die niet hebben gewacht. Uit voorzichtigheid zou je als kerk zulke extra predikantsplaatsen of andere werkplekken voorlopig een tijdelijk karakter kunnen geven. Dat levert wel onzekerheid op aan de kant van de werkers, maar daarvoor moeten we in onze tijd van flexibilisering van arbeid minder bang zijn. Zeker omdat sommige aanstaande predikanten of andere werken er zelf ook mee kunnen leven, zoals ik in het vorige artikel kon melden. Ik denk hier aan werkplekken en gehonoreerde werkervaringsplaatsen in pastoraat, diaconaat, toerustingwerk en missionaire activiteiten in Nederland en in het buitenland. Ook kunnen contacten met kerken in het buitenland (plaatselijk of via deputaten buitenlandse kerken) zicht op zulke werkplekken geven. Iemand zou in dienst kunnen treden van de betreffende buitenlandse kerk, met steun vanuit Nederland.

Geld

Financieel lijkt dit bezwaarlijk. Is het niet riskant om **nieuwe** plekken in te stellen als in financieel opzicht nog niet alles geregeld is? Toch blijkt tekens dat voor goede plannen een gemeente of een kring van christenen wel gemotiveerd raken. Ook kun je tijdelijk financiële **noodallianties aangaan**. **Waarom zouden een of meer** rijke gemeenten **geen** kleine gemeente in een dun **bevolkt** ressort **financieel** helpen om een **(parttime) dominee** of **weder** te beroepen? En waarom zouden enkele gemeenten samen geen stadskerk of **buitenlandse** kerk kunnen helpen om datzelfde te doen? Zelfs kun je **denken aan de aanvullende steun** van een kring vrienden of nauw **betrokken** &-tenen op persoonlijke titel. Ideaal is dat zulke **steunverbanden** op den duur ook kerkelijk gecoördineerd worden. Daartoe zou er een soort **landelijk fonds moeten komen**, als 'achterwacht' achter zulke **steunende** instanties die directer betrokken zijn. Maar dat ideaal moet ons **e** niet van afhouden om ook al dingen aan te pakken en te durven voordat het **zover** is. **Als** je eerst alles sluitend geregeld wilt hebben, blijft iedere gemeente op de ander **wachten**. De **omgekeerde** weg werkt vaak beter, **d** **kleeft** daaraan het risico van onoverzichtelijkheid. Goed voorbeeld doet goed volgen. En **als** er **steeds meer op touw** wordt gezet, ontstaat vanzelf de behoefte aan passende **regelingen**.

Landelijke structuur

Ik pleit in **mijn** suggesties dus voor twee sporen: initiatieven die op **kleine** schaal **genomen** worden en die tegelijk een beweging op gang brengen naar een slagvaardig groot-schalig verband als achterwacht. Het werk van eventuele **classismen-toren**, het overzicht **over** vacatures, **doorstroming** van predikanten, de vorming van een financieel **vang-net**, regelingen voor andere soorten van werkplekken in de **kak**, ge-

dragscodes, professionalisering van arbeidsposities: het is allemaal gebaat bij ondersteunende landelijke afspraken en structuren. Daarbij zou bijvoorbeeld het kleine college van wijze mannen, dat De Roon voorstelt, kunnen horen. Wil **dit** college **kerkelijk** ingang hebben, dan zou het wel een deputaatschap moeten **zijn**. Ook kun je **overwegen** om **zo'n** college - samen met andere **deputaatschappen** - te laten ondersteunen door een **kerkelijk dienstencentrum**. Niet als 'regeer-orgaan', maar als een instantie waar **gegevens** worden bijgehouden, **adviserende** en **documenterende** deskundigheid **wordt** opgebouwd, en veel **praktisch** uitvoerend werk plaatsvindt. Daarbij blijft het **probleem** van de langzame route voor besluitvorming binnen de kerken. Ook in het licht van de knelpunten waarover **ik** in deze artikelen **schrijf**, steun ik het al vaker **geuite idee om te komen** tot een **jaarlijkse korte synode**, waarin de **kerken directer** vertegenwoordigd zijn en **slagvaardig** besluiten of **juist eerdere** besluiten kunnen **bijstellen**. Daartoe zou je de Particuliere **Synoden** kunnen **afschaffen**, of in ieder geval niet daaruit maar uit de **chsses** de **afgevaardigden** naar zo'n Generale **synode** moeten laten voortkomen.

Meedenken

Met deze **ideeën** wil **ik zeker** niet het laatste woord spreken. Ik geef ze graag **voor** betere. En ze hebben geen zin zonder geestelijke peiling van onze situatie en geestelijke richting om in **te gaan**. Maar **ik vind** wel dat br. De Roon terecht **aangeeft dat er** concreet iets moet

gebeuren. Om in de beeldspraak van deze artikelen te blijven: als je weet hebt van het **irrigatieproject van de Geest**, en je ontdekt een stuwmeer in de kerk, dan moet je wel meedenken over het graven van **kanalen**.

Drs. A.L.Th. de Bruijne is universitair docent Ethiek en Encyclopedie van de theologie aan de Universiteit te Kampen.

Heeft u wel eens overwogen om een abonnement op DE REFORMATIE te nemen?

Bel 0113 - 21 55 91

COMMENTAAR

BIJ DE TIJD

A.M. de Hullu

*En de Geest en de bruid zeggen:
Kom! En wie het hoort, zegge:
Kom!*

Openbaring 22: 17a

Elke dag geven duizenden hun commentaar op de toestand in de wereld. Misschien bent u daar ook **wel sterk** in.

Laten we luisteren naar wat de **Heilige Geest** er **van** zegt. Als **geen** ander **kent** Hij de toestand in de wereld. Bij de schepping **ai**, toen de aarde nog onleefbaar was, ging Hij de wereld rond. In de kerk is Hij actief als geen ander. Wat is zijn commentaar bij de tijd?

In feite is ieder woord in de bijbel een woord van de Heilige Geest. De Heilige Geest spreekt door de mond van David en de andere **bijbelschrijvers**¹. In de zeven brieven die Johannes aan de gemeenten in Klein-Azië schrijft, is de Geest **uitdrukkelijk** aan het woord². Hij geeft daarin **commentaar bij de tijd**. En in Het laatste **hoofdstuk** van de bijbel vat Hij het in één woord samen: 'Kom!'.³

De eerste dingen

De Heilige Geest verlangt **naar** de komst van **de** Here **Jezus**. Hij verlangt er naar dat 'de eerste dingen' voorbijgaan: tranen, dood, rouw, geklaag, moeite³. Als geen ander weet Hij wat de dood, de zonde en de gevolgen van de zonde in een **mens** **teweeg brengen**. Hij kent de wereld helemaal en Hij kent ons tot in het diepste **van** ons hart. Je kunt dat soms ook heel **goed merken**, als

je ondervindt dat Hij precies **die** troost **geeft** die je nodig hebt. Of als Hij **precies die geloofskracht** geeft waar het je aan ontbrak. Het past daarom helemaal bij de Heilige Geest om te verlangen dat de Here Jezus zal komen en dat 'de eerste dingen' voorbijgaan.

Samen met de gemeente

De Heilige Geest **heeft geen vrede** met de wereld waar wij nu **in** leven. Wij lopen het gevaar dat we de zonde gewoon gaan vinden en het menselijk leed, hoe **erg** het ook is. De Heilige **Geest kent** dat niet. Hij blijft verlangen naar **een** betere wereld.

En Hij wil ons ook **meetrokken** in dat verlangen. **Johannes** hoort de Geest **en** de bruid zeggen: 'Kom!'

Bij de bruid, de gemeente, is dat soms een zacht gebed, **een** zwak verlangen. **Ons** bidden om de **terugkomst** van **&** Here **Jezus** kan een zuchten zijn. Gekweld door de ellende. Het kan ook een verlangen zijn in sterk geloof. Maar **het** kan ook aarzelend zijn: laat het toch **nog maar even duren**. **Het kan** **gepaard** gaan met angst **voor** het onderdeel.

Maar de Heilige Geest wil vooropgaan. Hij **zegt het ons voor**. **En** wij, ieder met de **zwakheid van ons eigen geloof** zeggen het **m**. En we kunnen het ook **steeds** beter nazeggen als het **verlangen** van de **Heilige Geest** ons **beweegt**.

Activiteit

De Heilige Geest weet wat **Hij** **verlangt** als Hij vraagt: 'Kom!'. Hij weet dat **Hij** de **kerk** door **verdruk-**

king en verleiding heen zal moeten helpen. Hij weet dat Hij **mensenharten** zal moeten bewegen om de grote schare compleet te maken. En dat wil Hij. **Daar** hoef ik niet aan te twifelen. Hij wil **werken in de gemeente**, in het evangelisatieproject, in het gezin. **Zulk** werk past helemaal **bij** het **verlangen van de** Geest. **Daar** mogen we met **vertrouwen** om bidden.

¹. Handelingen 4:25

². Openbaring 2:7 e.a.

³. Openbaring 21:4

Ds. A.M. de Hullu is predikant van de Gereformeerde Kerk van Bunschoten-Oost.

Uitbundigheid in oude tijden

De kerk zingt. De kerk zingt al **m**wen. Leven is loven. Zonder lied geen gezamenlijke lofzegging. De heilige God troont op de lofzangen van zijn volk. God de Heilige was daar, rondom Hem klonk het loflied. De Statenvertaling vertaalt psalm 22:4 als: Gij zijt heilig, wonende onder de lofzangen Israëls. De Kanttekeningen zeggen: 'Dat is in uw huis, hetwelk de plaats is, waar uw volk uw naam prijst vanwege de genadig hulp en verlossing die Gij aan hen pleegt te bewijzen'. Je ziet het voor je: in de tempel klonk muziek en niet een beetje, denk maar eens aan de vele keren dat er gesproken wordt over cimbalen en citers en harpen en trompetten. Bij de inwijding van de tempel van Salomo bleven er honderdentwintig priesters op

m— Er worden ook cimbalen en citers en harpen genoemd en nog 'andere muziekinstrumenten' (2 Kron. 5:13) Dat moet je toch beleven! Dat zal wel bijzonder zijn geweest voor die ene keer. Maar al die keren dat de zangers genoemd worden in Kronieken, Ezra, Nehemia, de Psalmen. Er is een stuk uitbundigheid geweest in de eredienst van de tempel i die professioneel gekanaliseerd werd door vakmusici. Daarbij heeft men beschikt, tenminste langzamerhand, over een bundel poëzie, die van hoge literaire waarde was. En kennelijk heeft men nog over veel meer beschikt: dat wat tenslotte in de bundel van 150 psalmen is vastgelegd, is een selectie geweest, die in de loop der eeuwen is gegroeid. In deze verzamelbundel vinden we hier en daar de sporen van kleinere bundels terug. Die zijn dus in omloop geweest Er zijn ou-

dere liederen bekend uit de bijbel, die niet opgenomen zijn in de psalmbundel. Het lied van Mozes, het lied van Debora, het testament van David. Er zijn veel meer mensen die gedicht en gezongen hebben. Waarom de selectie beperkt is gebleven tot 150 zal wel nooit beantwoord kunnen worden. Onlangs is ergens beweerd, dat er vanwege dit getal nooit een bundel naast gezet mag worden die meer dan 150 liederen telt. Vreemd. Zelfs wat precies het selectie criterium is geweest en vooral waarom men juist deze volgorde bij de bloemlezing heeft aangehouden, is tot op heden nog punt van discussie. Duidelijk is dat we in het psalter een bundel hebben, waaraan niet alleen de geur der eeuwen hangt, en alleen al **k**om diep respect verdient, maar ook dat de opgenomen liederen het hele scala van menselijke gevoelens weerspiegelen, welke zich altijd maar weer voegen onder de gehoorzaamheid aan en **& eerbied** voor de Almachtige, die zich bekend gemaakt heeft in zijn daden en woorden. Diepe eerbied, persoonlijke vroomheid, angstige vragen, hoge tonen van dankbaarheid en verrukking en dat alles gevat in de gouden rand van de allesoverheersende eerbied voor deze geheel enige God, die Schepper is en Vader, de Heilige en de Barmhartige, dat is de sfeer van deze hoge poëzie. Soms wordt er over de tijd van het OT gesproken in termen van 'minder licht'. Wie het psalter bekijkt moet onder de indruk komen van deze bundel van uitbundigheid. En ze behoort gekend te worden door allen die willen wandelen met God. Deze poëzie geeft maat aan gevoelens en **l& emoties** afstemmen op de maat die God zelf onderwijst.

Opvallend is, dat de stroom niet opgehouden is: Maria zingt, Zacharias, engelen zingen, Simeon spreekt hymnische woorden (Luc. 1 en 2), Jezus zingt met zijn discipelen (Mt. 26:30), Paulus gebruikt dichterlijke taal (Rom. 8:35vv; 11:33vv, 1 Kor. 13; 1 Tim. 3:16). Schitterende hymnische teksten staan van hen op papier. De kerk zingt: psalmen en geestelijke liederen (Ef. 4:19, Col. 3:16). Stemmen van tienduizenden en tienduizendtallen en duizenden duizendtallen horen we in Openbaring (5:11). **Wat** Johannes heeft gehoord gaat alle voorstellingsvermogen te boven: het universum lijkt vervuld te zijn met zang en getuid in een massaliteit en uitbundigheid die tegelijk samenhang was: er waren woorden te horen, het waren geen kreten van extase, het was lof op maat. Koorzang.

Muziek

De kerk zingt. De kerk zingt alle eeuwen al. In de tempel, en al eerder: rond de tabernakel. Wat zou het mooi zijn als er een paar geluidsdragers waren geweest. Er zijn studies gemaakt van ritmetekens, en melodieaanwijzingen. **b** er ooit wel zoiets als een notenschrift gevonden? Hoe zou het geklonken hebben? Hoe is de 'wandel met God' in die oude tijden gekanaliseerd via maat en cadans in de samenhang van velen? Met al die trompetten en cimbalen en harpen en citers, en die duizenden zangers moet er afstemming op elkaar geweest zijn. Wij doen **h** meestal zonder cantor of opperzangmeester, we zijn een beetje bang voor een koor, en een dirigent hoeft geen maat te slaan, vinden we doorgaans. (De lofzang zou uiteraard

beter gaan, als er we zo iemand was). Maar wel hebben bijna wel altijd een organist, die de maat bepaalt. Hij fungeert als begeleider, hij leidt en maakt van elke gemeente een 'koor' dat samen zingt. Soms zijn we huiverig voor 'koorzang in de kerk'. Intussen vormen we altijd als 'kerkvolk' een koor, dat samen zingt en maat en melodie op elkaar afstemt. Dat is toch het kenmerk van een koor: dat niemand daar op eigen toer zijn tonen maar kan zoeken en vinden. Alle kerkzang is dus eigenlijk koorzang.

Schitterende melodieën zijn geboren in de loop der eeuwen. Vaklui zijn bezig geweest. Veel van hun producten hebben de tand des tijds doorstaan. Louis Bourgeois en maître Pierre zijn ware meesters geweest. Er zijn er veel meer geweest. Soms pasten hun composities alleen in de tijd van ontstaan. Het waren uitingen van leven. Leven dat in elke tijd weer opnieuw vormen van loven vond. Een stuk uitbundigheid in de lijn van de eeuwen. De kerk zingt. Altijd door. De kerk behoort te zingen. In elke eeuw. In de vormen van elke 'eeuw'. In uitbundigheden ingetogenheid. Echte vroomheid heeft maatgevoel: ze schreeuwt zich niet uit in de onverstaanbare klanken van de extase, maar voegt zich naar de maat van de geborgenheid bij en de eerbied voor God de Almachtige en Barmhartige, die nog altijd grote dingen doet. En ze neemt anderen daarin mee. Lofzang wordt koorzang. Zingt Hem een nieuw lied. Zingt het samen! Hebben wij er precies 255 nodig? Is dat te veel? Omdat het meer is dan de 150 psalmen? Of zijn het er nog veel te weinig misschien? Hebben we telkens weer nieuwe liederen nodig? In goede procedures uitgekozen op grond van weldoordachte criteria, geleid door de Geest? We hebben al te avondmaalsliederen van de geselecteerde 255 nieuwe liederen al weer een paar keer gehad. En alle doopliederen ook. Ook hadden we er maar vijftig goeien van elke soort en hadden we nog maar veel

meer van alles om te kiezen uit een veelheid en een volheid. We zingen ook al weer een paar jaar het Amen op steeds dezelfde wijs. En er zijn zoveel meer 'Amen's' die kunnen wisselen al naar de tijd van het kerkelijk jaar en de inhoud van een kerkdienst.

Gebod

Heilige God, die vanouds hebt willen wonen **temidden** van het geluid van de lofzang van uw volk, wilt U ons geven dichters die uw grote daden bezingen in woorden van deze tijd, nieuwe liederen, die mensen van nu aanspreken en meenemen, en die zich voegen in de maatslag van wat u ons al de eeuwen door hebt gegeven; wilt U ons geven componisten die wijzen maken in uitbundigheid en ingetogenheid, gevat in de omringing van eerbied en vroomheid; melodieën die spreken en ons samen smeden in een eenheid van ritme en maatslag op de hoge toon van de lof die U toekomt; wilt U ons geven musici, organisten, pianisten, instrumentalist, vocalisten, dirigenten, kunstenaars, opdat zij met hun gaven en stemmen ons voorgaan en meeslepen tot een vervoering die alleen maar bereikt wordt in de koorzang van uw volk; wilt U ons allen samen geven de geest van vernieuwing en openheid, die alle verkokering en verpaupering openbreken die een wade van verwondering weeft over de samenkomsten van uw volk; verwondering om wat u gegeven hebt in gaven en krachten door de eeuwen heen en om wat u nog altijd geeft en geven kunt; wilt U ons geven gebed om liturgisch besef, om historisch gevoel, om eigentijdse beleving, om eenheid en openheid. Wilt U ons geven maatgevoel zoals U het gegeven hebt in de oude tijden van uitbundigheid.

Ds. J.T. Oldenhuis is predikant van de Gereformeerde Kerk van Zwolle-Zuid

uit de kerken

Schooldag 1999: anders dan anders

De komende Schooldag gaat er anders uitzien. Meer variatie, meer samenspel. Met jong en oud. De opzet is om van de Schooldag nog meer een echte ontmoetingsdag te maken. Waar dankbaar gesproken, gezongen en gebeden wordt. Maar waar ook in het universiteitsgebouw korte colleges kunnen worden bijgewoond. Over de kerkgeschiedenis of spijkerschrift, over de uitleg van het Oude Testament of over de omgang met de hedendaagse jeugd. Maar daar blijft het niet bij. De jeugd van de basisscholen krijgt dit jaar voor het eerst een heelegen programma. Een complete sportzaal is er voor afgehuurd. Met b.v. Bert Wiersema (ja, van Chris en Jorieke) die een verhaal zal vertellen. En met een ballonwedstrijd. En met nog veel meer.

Voor de jongeren is er weer de Nieuwe Kerk gereserveerd. Met korte toespraken, eigen muziek en boeiend drama. Een massale happening!

Dus geen vertrouwde schooldag meer? Oh jawel. in de Bovenkerk en de Broederkerk b.v. gaat het net als andere jaren. Met toespraken, feestelijke muziek en veel gezelligheid. Er is dus keus!

Het thema van de Schooldag is dit jaar 'Dichterbij'. Wellicht kunt u raden wat daarmee wordt bedoeld. En anders kunt u het allemaal lezen in de 'Schooldagkrant' die begin september alle kerkadressen zal bereiken. Met heel veel nieuws over Schooldag en 'School'. Noteert u dus maar vast de datum van deze 'Schooldag voor alle leeftijden': woensdag 29 september. En praat u er vast over met uw kinderen.

Zie ook pag. 883.

VAN DODE DINGEN DIE STIL LEVEN

W.L. Meijer

kunst

In een schitterende zomerexpositie heeft het Amsterdamse Rijksmuseum 78 stillevens uit de schatkamer van het verleden bijeen gebracht op een *er.* geschikte lokatie: in de zuidvleugel, aan het vernieuwde museumplein. Een aantal schilderijen uit het Clevelandmuseum in Ohio (Verenigde Staten) was nog niet eerder in ons land te zien. Uit de vele mogelijkheden kies ik een enkel aandachtspunt en een paar voorbeelden met een *bijbelse* teneur. Stillevens zijn er in aantallen. In de 17e eeuw onistonden er tienduizenden. Geschilderd op linnen, op hout of op koper, vonden ze destijds gretig *af trek*. Vervolgens werden ze meestal met zorg bewaard, met liefde verzameld en zo nodig met vakmanschap geres- taureerd.

Stillevens zijn er in formaten. De zichtbare wereld wordt breed tentoongespreid of hoog opgestapeld. Voorwerpen staan monumentaal in een vierkant of ingenieus in een cirkel. Een jachtstilleven kan een halve wand vullen maar bij de vriendschappelijke uitbeelding van een geldtas en een boek past beter een intiem paneel dat nog geen A-viertje bedekt.

Stillevens zijn er in soorten. Van het met schilderachtige zwier uitgevoerde werk tot het met oog bedrieglijke precisie gepenseelde. Van een overdadig geregisseerd pronkstilleven met wild en gevogelte tot een uitgebalanceerde tros kruisbessen. Van een feestelijk ge-

dekte tafel tot een vrome oproep bij brood en wijn. Van een diepzinnige allegorie tot een verheerlijking van het oppervlak. Heeft men wel ooit zó de glans van metaal weten te typeren, de nervigheid van hout of de ruwheid van steen? Zó de zachtheid van klei of de hardheid van

glas, de bleekheid van gips of de weekheid van olieverf? Zó de kreukbaarheid van papier of de soepelheid van textiel, de sappigheid van vruchtvlees of de droogte van leer? Zó het fonkelen van wijn of het schuimen van bier?

Lof op de stof

Dit laatste – de lof op de stof – heeft onderzoekers vaak verbaasd. Was het niet vreemd dat de periode waarin het stilleven op z'n uitbundigst bloeit, samenvalt met de periode waarin de bevolking om het hardst gelooft? Was het niet opmerkelijk dat het stilleven feitelijk nooit weer in deze mate dit niveau heeft gehaald? Leidt het geloof niet tot afwending van de aardse dingen, het geestelijke niet tot afkeer van de stoffelijkheid?

Tot nu toe bestond er een eenvoudig antwoord op dit soort vragen. Men nam aan dat die zichtbare weelde grotendeels werd uitgesteld onder het gezichtspunt van *Vanitas* (Ijdelheid, naar het bijbelboek Prediker), Alles is ijdelheid, heette het, alles gaat voorbij, de dood wenkt ieder uur, elke inspanning loopt uit op zinloze leegte.

Dit standpunt leek correct. Op veel stillevens komen immers spreuken voor met een doodshoofd, een zandloper, het woord *vanitas* of een variant daarop. Maar als nadruk op de vergankelijkheid het hele verhaal was, waarom was de kunstenaar er dan op uit alles zo grondig te vereeuwigen? Had hij al dit moois slechts geprezen om duidelijk te maken dat hij beter andere onderwerpen kon bezingen? Had hij z'n vreugde aan de materiële wereld geuit in de toonsoort van een vroom voorwendsel? Gelukkig worden de kunstenaars

uit de periode 1550-1720 vandaag serieuzer genomen. De doorwrochte catalogus wil duidelijk **van de gedachte af**, dat **men** zich voor **an** onderwerpen min of **meer wenste** te verontschuldigen. Kunsthistorici wijzen er op, dat de **vanitas**-gedachte van belang is, maar doorgaans slechts één aspect **van het genre belicht**. Dit betekent dat **winst is geboekt in het verstaan van de toenmalige geesteshouding**. De

nadruk op de tijd, die **snel** voorbijgaat, **en** de aandacht voor de dood, die elk **uur** wenkt, ze blijken **niet** met fatalisme van doen te hebben maar met een aansporing om ons korte leven tot de rand **toe te vullen** met bezigheden die waarde hebben voor tijd en eeuwigheid.

Als we uiteenlopende toelichtingen combineren, is deze levenshouding ongeveer als volgt te omschrijven.

De wereld is niet ijdel zonder meer, ze is ijdel **als** ze niet betrokken wordt op God. **Positief** gezegd: wie **God** erkent als de wijze **schepper** van **alle** dingen, **en** Hem prijst als de gulle gever van al het **fraaie** in de wereld, **kan** zich zonder schade voor zijn ziel daarin verlustigen. **Kunsten** en wetenschappen staan daarom hoog genoteerd. Maar – **en** hier kunnen waarschuwing opduiken – een mens gaat gemakkelijk in zijn kennis, kunde en **voorspoed** op. Hij gaat er ook gemakkelijk **in** onder. Daarom **dient** hij zich wel te realiseren dat **God alles geeft om** zinvol te **gebruiken**, **en met mate**; het oog gericht op de goede Gever.

De wijsheid van psalmen en spreken

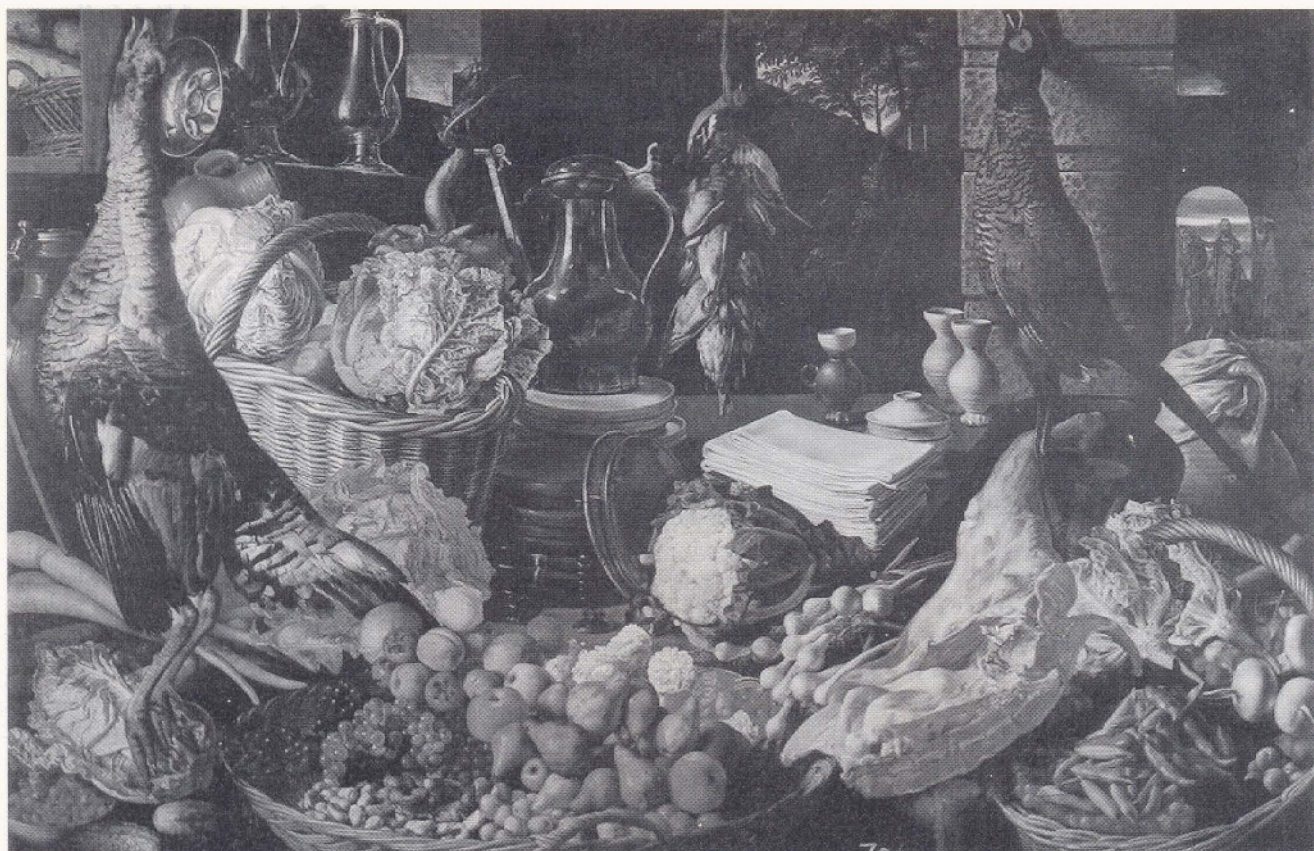
Dit laatste vinden **we** met enige nadruk uitgewerkt in Het kabinet **van een verzamelaar van Jan van der Heyden** (Cat. 67). Dit overladen paneel **gunt ons zowel een blik** op de kostbare verzameling **van een geleerde**, als op het gezichtspunt van **waaruit** hij zijn schatten **heeft** vergaard. Dit gezichtspunt: blijkt de wijsheid te zijn, de wijsheid **van de Schrift**. Het tafereel biedt **verschillende** aanknopingspunten voor deze lezing. Het duidelijkst is de **voorg**grond. Daar draagt een stoel een staande bijbel, die openvalt bij de laatste bladzijde van het boek Psalmen en de eerste van het boek Spreken. Het is **een** bijzondere plek in het Oude Testament. Het ene boek loopt uit op de lof aan God, het andere vangt **aan** met 'de vreze des Heren': het begin van alle kennis en tucht (Spr. 1:7). **Vóór** deze bijbel ligt een passer. Met een **raak commentaar** concludeert de catalogus hierbij: **'meten** is weten, maar de kennis dient wel in het teken van de **godvrezendheid** te staan.' (p. 260)

Stillevenen zijn er in menigte. Naast een allegorie op de landbouw en een lof op de pekelharing, vinden **we zo maar een aantal** voorwerpen bijeen die op de verlossing zinspe-

Johannes Torrentius, *Allegorie op de Matigheid*. Paneel, 1614. Rijksmuseum Amsterdam

We kijken enigszins **van anderen tegen een plankje aan** waarop drie voorwerpen staan. **In het midden** een glas, **links** een tinnen waterkan, **rechts** een aarden wijnkrug. Boven het glas hangt een breidel. **Aan de voet van het glas steken twee** pijpen naar voren, keurig in balans: één links, één rechts. **Onder het glas steekt een** afhangend papertje **naar voren** met twee regels muzieknotatie. Daaronder **lezen we**: *wasbuiten maat be-staaf, in 't onmaat / gaat ver-ghaat. (Waar geen maat gehouden wordt, komt hei kwaad van de onmatigheid)*. In hun strak geordende rangschikking dragen de voorwerpen de boodschap uit van de Temperantia, een van de zeven deugden. **Vul je glas niet alleen** met wijn, maar **leng die aan** met water. **Dan zul je, net als in de muziek, maat houden**. De pijpen breiden **deze les** kennelijk uit tot **het roken**. **Als dit juist is**, wordt de strekking van **het hele 'spotje'**: **houdt het gezellig, rook en drink met mate**. De breidel **boven het drink- en rookgerei onderstreept duf** onze aandriften zich moeilijk laten beteugelen. **Maat houden gaat niet gemakkelijk. Ook de schilder zelf had er moeite mee**. Als maar weinig anderen **genoot Torrentius bekendheid van wege zijn onmatigheid**.

Joachim Beuckelaer, *Voorraadkamer met de Emmaüsgangers*, paneel ca. 1560-65. Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis Den Haag.

in het portje – rechts op de achtergrond – ontwaren we de Emmaüsgangers. De voorgrond is echter zo dominant, dat men het bijbelse tafereel voorheen slechts als een excuus opvatte om een overdonderend keukensstuk te schilderen. Vandaag neemt men aan, dat deze weelderige uitstalling van etenswaren serieus verband houdt met het gebeuren op de achtergrond. De maaltijd in Emmaüs wordt begrepen als een verwijzing naar de eucharistie (of misschien hier nog eerder naar heilig Avondmaal). Temidden van de alledaagse overvloed in de voorraadkamer bevinden zich ook het brood en de wijn. Ze bepalen ons bij dat wat de ogenschijnlijke ijdelheid te boven gaat: het kruisoffer van Christus en zijn overwinning op de dood.

len (bijv. Cat 26, 27¹, 50 en 65). De ene kunstenaar werkt dit thema uit in rooms-katholieke richting, de andere in reformatorische zin. En altijd spreekt, verborgen of opvallend, de lof op de schilderkunst. Deze lof vormt overigens allerm minst een tegenstelling tot de godsdienstige thema's. Hierop wees Erasmus al toen hij schreef, dat we dubbel genieten wanneer wij een geschilderde bloem naast een levende zien: 'In de ene bewonderen wij een kunstwerk van de natuur, in de andere het vernuft van de schilder, en in beide Gods goedheid.' (p.26)

N.a.v.: *Het Nederlandse Stilleven 1550-1720*. Tentoonstelling in het Amsterdamse Rijksmuseum. Tot 19

september dagelijks van 10.00-19.00 u., ingang Zuid (!): Hobbemastraat 19. Gelijksnamige catalogus f 65 (paperback) en f 85 (hardback). Voor wie belang stelt in de schildertechniek: *Still Lifes: Techniques and Style. The examination of paintings from the Rijksmuseum*. Beide uitgaven van Waanders (Zwolle) bevatten naast de gebruikelijke royale kleurenillustraties ook een aantal prachtige details in kleur op groot formaat.

¹ Hier en daar is de catalogus nog niet helemaal vrij van het oude vanitas-concept. Op het schilderij Boeken en pamfletten bijvoorbeeld, van Jan Davidsz de Heem (Cat. 27), komen twee citaten voor van de dichters Westerbaan en Bredero. Volgens de toelichting drukken beide teksten 'de idee van het noodlot' uit. Dit misverstand gaat wel ver.

Jacob Westerbaan wees de calvinistische leer omtrent de uitverkiesing af, uitgerend omdat hij meende dat die tot fatalisme leidde. En Gerbrand Adriaensz. Bredero dankt God - in zijn *Aendachtig Liedr* -, dat hij mocht opgroeien in een tijd 'Daermen u eer bewijst / En geen afgoden prijst I. Gelijck de Heydens deden.' In het vervolg van dit gedicht brengt hij de stralende hemel, de vruchtbare aarde en de geheimzinnige zee ter sprake, wat hem doet uitroepen: mensen, kijk niet alleen naar de schepselen maar ook naar hun Schepper, en eer ze als wonderen van boven (in de uitgave van 1622, p. 21-22). Elders wijst hij weliswaar de ijdelheden af - compleet met het beeld van de *Homo bulla* - maar dankt hij tegelijkertijd voor wat hij met Christus 'veel en overvloedig ontvangt', nog voordat de eeuwige vreugde aanbreekt (*Liedt*, p. 8-9).

W. L. Meijer is parttime docent Kunst- en Cultuurgeschiedenis aan de Gereformeerde Hogeschool te Zwolle en auteur van verschillende publicaties op dat gebied

M
meegelezen

Weinig vertrouwen

In het juninummer van *Credo*, het blad van het *Confessioneel Gereformeerd Beraad* in de synodale Gereformeerde Kerken, schrijft ds. *W.J.W. Scheltens* over de afvaardiging naar de komende generale synode:

Na de zomer zal de Gereformeerde Synode van Enkhuizen van zich laten horen. Het is teleurstellend, dat in de afvaardiging door de particuliere synoden weinig vertrouwen blijkt in confessioneel g8-88@8-8 ambtsdragers. In de hervormde synode zal niet begrepen worden waarom het meerderheidsdenken zo zwaar doorwerkt en dat niet evenwichtiger wordt omgegaan met verscheidenheid. Het zal de bereidheid tot 'samen op weg' in behoudende kring van de Nederlandse Hervorm- & Kerk niet groter maken. Dat is een gemiste kans om het samenkerk-zijn echt tot uitdrukking te brengen in het landelijke bestuur. De roeping der kerk is in het geding.

Bedreigde identiteit - bedreigde eenheid

De *Wekker* publiceerde het referaat van prof. dr. *J.W. Maris* over de toekomst van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Uit het nummer van 18 juni knippen we:

Op kerkelijke vergaderingen, van classis, particuliere of generale synode, wordt de onderlinge gemeenschap soms alleen maar als een formele zaak beleefd. Wie durft het voorstel te doen op een generale synode met de viering van het Heilig Avondmaal te sluiten, zoals in de kerk van de Reformatie vroeger gebeurde? We staan niet eens verbaasd als gezegd wordt: die twee predikanten ontmoeten elkaar wel op de classis, maar ze praten niet

met elkaar. En wanneer de generale een duidelijke uitspraak heeft gedaan kan het kort daarna gebeuren dat door synodeleden aan die uitspraak gerefereerd wordt als of het met die zaak nog alle kanten uit kan.

Predikanten die tijdens kerkelijke vergaderingen een collega als broeder aanspreken, nemen tegelijk maatregelen om veilig te stellen dat die collega niet op hun 'kansel' komt. Kerkenraden geven een verhuizend gemeentelid de raad om in de nieuwe woonplaats maar eens goed rond te kijken, maar zich zeker - & bij de plaatselijke kerk te voegen van het eigen kerkverband. Apeldoornse studenten met preekconsent hebben van oudere predikanten wel de raad gekregen zo weinig mogelijk bij de gemeente te preken waar ze een liturgische praktijk zouden moeten volgen die vanuit hun eigen afkomst niet hun eigen keus zou zijn. Het argument daarbij is: wanneer men van jou verneemt dat jij bijvoorbeeld uit een andere bijbelvertaling gelezen hebt, dan kan dat het vertrouwen wel eens beschadigen dat je in de 'eigen' achterban nodig hebt. Daar achter ligt een identiteitsvraag die in onze kerken inderdaad reëel is, namelijk de vraag hoe een liturgisch patroon dat is gegroeid en dat vertrouwd is mogelijk sterker identiteitsbepalend is dan de inhoudelijke grond van Schrift en belijdenis.

Duurzame ontwrichting...

Het lijkt mij niet nodig, en ook niet aangenaam, over deze dingen uitvoeriger te zijn. De zaak is duidelijk genoeg. Er is sprake van een onderhuidse desintegratie, een uit elkaar groeien van gemeenten en gemeenteleden in een mate die als het over een huwelijk ging 'duurza-

me ontwrichting' zou heten. Ik noemde het onderhuids. Deels is het dat natuurlijk al lang niet meer, maar er is feitelijk een hartgrondig wantrouwen. Dat is al jaren zo. Bijna veertig jaar geleden verliet een van onze hoogleraren het gebied van de classis waarbinnen hij als predikant had gewerkt. Bij zijn afscheid zei hij in de vergadering: 'Ik hoef u niet te bedanken voor het vertrouwen dat u in mij hebt gesteld'. Je zou op die manier eigenlijk niet met elkaar in een gemeente kunnen verkeren. Je zou niet samen het avondmaal kunnen vieren. En we verkeren wel in één kerkverband. Wat voor basis heeft dat dan? Een organisatorische? Maar dan klopt er van het taalgebruik op onze kerkelijke vergaderingen niet veel meer. Wanneer aan het begin van een generale synode instemming betuigd wordt met de belijdenis door alle synodeleden, wordt daarmee gezegd: 'Dit is de grond waarop we vergaderen. Dit is de gemeenschap in het geloof waarin wij elkaar ontmoeten. Christus bouwt zijn gemeente op het fundament van zijn Woord dat we belijden.' Maar klopt het wel? Moeten we niet dieper doorvragen naar het wezenlijke van onze identiteit als Christelijke Gereformeerde Kerken? Ben ik te kritisch? Ben ik te negatief! Moet je er niet zo zwaar aan tillen? Ik ben van mening dat het zo ligt. Al zou het maar waar zijn voor een vijfde deel van ome kerken, dan nog gaat het ons allen aan. Er worden na kerkelijke vergaderingen soms opmerkingen gemaakt in de trant van: 'Het is goed weer terug naar de eigen gemeente te gaan. Daar vind je de eigenlijke kerk. De moeiten van het kerkverband schud je dan maar weer van de af.'

Fundamenten postmodern geschud. Als we opmerkelijk laten op de dingen die in ons kerkelijk leven voor de dag komen, is er nog een **fenomeen** dat reden tot bezorgdheid geeft. De geest **van deze tijd gaat** aan de kerken niet voorbij. Dat is natuurlijk in alle tijden zo geweest, maar nader toegespitst **zijn** er uitingen **van** een postmodern levensgevoel op te vangen die aan de fundamente schudden. **Het** is de **openheid** nam **allerlei stromingen in ideeën** die vandaag in de literatuur en de wetenschappen reageert en ook onder onze jongeren en onder mensen **met hogere** opleidingen sporen trekt. Een **duidelijk uitgangspunt hebben waaraan anderen getoetst worden, is nauwelijks te tolereren**. Wat ons sympathiek voorkomt mag op zijn **minst** meepraten. En als **bepaalde** aspecten uit de Bijbel, bijvoorbeeld de boodschap van verzoening, **ons** in ons denken en **ons** gevoelen **moeite** geeft, dan zeggen **wij gewoon, dat wij daar niet meer zo voor voelen**. Een dergelijke manier van denken schudt inderdaad aan de grondslagen van de kerk. Het handhaven van ethische normen omtrent huwelijk en seksualiteit omdat de Schrift het zegt, **is** voor **sommigen geen** automatisme meer. Er zijn gemeenten die daar mee worstelen. Je ogen er voor **sluiten** is niet **afdoende**. Het plaatst ons langs een **heel** andere kant niet **minder** voor de vraag naar de identiteit **van de kerk**. **De Heilige Schrift niet meer het einde van de tegenspraak? Waar blijf je dan?** En wat moet je ermee?

Ziekten en verlamming

Op 25 juni gaat **Maris** verder over de weg naar de toekomst van de **Christelijke Gereformeerde Kerken**: Als wij aan de eerder gegeven **tekening** van onzekerheid over de **identiteit** van de **kerk** vandaag zouden willen ontlennen hoe de weg naar de toekomst zal zijn, worden we verlegen. Ik ben bezorgd **over** de kerk. We hebben **ziekten** onder de **leden** die tot algehele verlamming kunnen leiden.

Wat **verwachten** wij van de toekomst **van onze kerken**? Als de **polen** in ons kerkelijk leven zich nog meer **als tegenpolen** gedragen, kunnen we van diverse zijden krachtige uitspraken verwachten. Uitspraken die tegen anderen zijn gericht zonder dat het hart van die anderen wordt gezocht. Zonder **gemeenschap**. Van twee kanten zijn wel voorbeelden te geven van **zulke** pogingen tot krachtig spreken. Zulk spreken is uiting van de gezindheid: het moet maar eens gezegd worden. Zulke woorden zijn gelukkig niet altijd bedoeld als laatste woorden. Het is niet alles definitief, en niet dichtgetimmerd. Er **zitten** nog we vensters en deuren in de pantser, blijkt soms. Maar ik ben toch bezorgd. Het **geestelijk** gehalte dat we daarmee vertonen is niet indrukwekkend.

Dieper zoeken naar onze identiteit

Willen wij **als** kerken toekomst hebben dan moeten we naar mijn diepe **overtuiging** dieper tasten naar de identiteit van de kerk. **En dan** zeg ik het nog verkeerd. Niet: 'willen wij als kerken toekomst hebben', maar: **willen we als kerken deel hebben aan de toekomst** van Christus!

Daar gaat het om.

We moeten onze kerken maar niet relativiseren, zoals zo dikwijls gebeurt, in de zin van: als je maar **deel uitmaakt van** de onzichtbare kerk. Wanneer we zo gemakkelijk vluchten in de 'oecumene van het hart', laten we teveel los van het concrete kerk zijn dat wel degelijk een organisatorische, **een aardse**, een menselijke kant heeft. Het is juist de verbinding tussen Christus in de hemel en de kerk op aarde die de sleutel vormt tot het **wezenlijke** van de identiteit van de kerk. Dan **kun** je niet relativiseren. Daar hoort de aardse **gestalte** bij. Het **komt** er ernstig op aan hoe wij daarin met **elkaar** verkeren. Je **kunt de kerk op aarde niet losmaken van de hemel**. **En je kunt de Here Jezus, de Koning van de kerk, niet losmaken van zijn kerk op aarde**.

Het Komt er ook bij ons op aan. Dat maakt het niet **gemakkelijk**. Dat betekent dat er **kritiek van de Here Zelf** is op de **kerk**. **De ware kerk** van Christus wil daar ook **van** weten! Ik wil graag de nadruk leggen op het fundament van de **kerk** zoals we dat gewend **zijn**: Schrift en belijdenis. De belijdenis staat onder de Schrift, maar de belijdenis mag er bij. Die wijst op de menselijke verantwoordelijkheid die in de kerk een **grote** rol speelt.

Lichaam en Hoofd

De identiteit van de kerk ligt in ons Hoofd. Wat wil Hij met **zijn** lichaam? Hij wil precies wat Hij **zijn** Vader gevraagd heeft in het hogepriesterlijk gebed: ik bid niet dat Gij **hen** uit de wereld wegneemt, maar dat Gij **hen** bewaart voor de boze (Joh. 17:15). **Jezus voegt** daaraan toe: Zij zijn niet uit de wereld gelijk ik niet uit de wereld ben (vs 16). Waar komt de **gemeente** vandaan? Niet uit de vorige eeuw, maar van **daar** waar Christus vandaan komt. Niet uit de wereld. Thuis **in de hemel waar ons** burgerschap **is** (Fil. 3:20). Daar komt onze toekomst vandaan. Op die manier zullen wij hier present **zijn**. Als Jezus niet bidt dat we uit deze wereld worden weggenomen, hebben we hier dus present te zijn. Met een identiteit die van Christus spreekt, **maar** die -juist daarom - niet afstoot.

Herijken van de identiteit

Ik **zou u** willen vragen na te **denken over** wie wij **als** kerken **zullen zijn**. Het wordt tijd onze identiteit te **herijken**. Maten en gewichten werden van tijd tot tijd door het ijkwezen gecontroleerd. Zou het voor de kerk van Christus, die **vele** jaren **druk** geweest **is** zich met de eigen identiteit bezig te houden, niet gepast zijn eens in de honderd jaar intens met de herijking van de eigen identiteit bezig te zijn? Daarbij gaat het inderdaad om de toekomst. Niet van onze kerken, maar van de **gemeente** van Christus. Mag ons Hoofd kritiek hebben op de **kleine identiteit**

ten waar wij **ons druk over maken**, ja mogen onze identiteiten doorbroken worden vanuit Christus? Niet meer mijn ik, maar Christus. Niet meer mijn christelijke gereformeerde kwaliteiten en zwakheden, maar Christus. Radicale dienst. Radicale liefde, radicale gehoorzaamheid.

Spiegel en venster

In het hervormde *Gereformeerd* Weekblad van 25 juni schreef dr. J. Hoek **over de gemeente in bijbels licht**.

Spiegel

Wanneer we luisteren naar het zo **rijk geschakeerde** bijbelse **getuigenis inzake** de gemeente, **dan** is dat getuigenis voor ons zowel een **spiegel** als **een** venster. Als spiegel is het verootmoedigend en als venster **bemoedigend**. Willen we **ons** bezighouden met de gemeente en de opbouw van die **gemeente**, dan is het ons geraden voor die spiegel **te gaan** staan **die ons** hier voorgehouden wordt en indringend te kijken. Dan gaan we **de confrontatie aan**

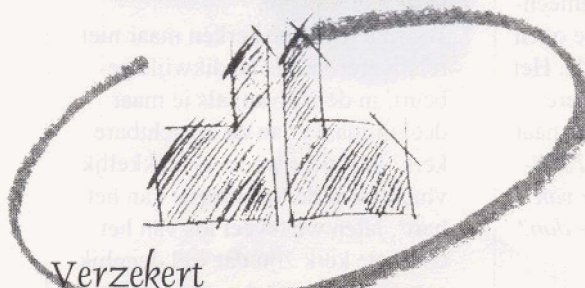
met de bijbelse norm en zien we scherp het **contrast** met **onze realiteit**. **Laten we dan voor** Gods aangezicht onze schuld en **ons** gebrek belijden **en** onze **nood** en behoefte voor Hem uitspreken. Laten we lege **handen**, lege vaten, dorre harten voor Hem op houden, opdat Hij ze **vulle** met Zijn kracht en licht en leven en zegen. **Maar ook** met het **vuur** dat alles wat in de weg staat verteert.

Venster

Maar kijken we **dan** ook door het venster. De gemeente op Pinksterniveau is geen **onhaalbaar** ideaal, maar **wordt** door Gods genade werkelijkheid waar mensen wonderen van Hem verwachten en ziet zo ijselijk gauw tevreden zijn en zelfgenoegzaam. **Dat** is de **ellende**; we spiegelen ons zacht aan een ander **en** denken dat het met ons wel goed zit omdat het bij een ander misschien - tenminste naar onze gedachte - nog slechter is dan **bij ons!** 'Het is al mooi als we nog mogen houden wat we hebben', zo zegt of denkt **menigeen**. Bedroeven we

daarmee **niet** de Heilige Geest. Die **veel** meer wil geven **naarmate wij meer van hem verwachten?** **Ver-nieuwing begint bij het afleggen** van de gezapigheiden gearriveerd-**heid**. Beperken we ons er niet vaak toe om 'op de winkel te passen'? **Zie wat de Geest kan doen en wat er bij God mogelijk is. Verwacht het van de wind en het vuur van de Geest.** Zo zal er **gemeentevernieuwing** zijn en **persoonlijke** bekering. Zo komt er **groei in de diepte en de breedte**. Het vuur blijft branden! **Dat vuur wil ook ons en onze gemeenten aansteken.** Laten we **dm** de Geest niet uitblussen in ongeloof en hoogmoed. Laten we niet **traag** zijn en ons neerleggen bij de status quo, maar laten we aan de slag gaan en **bouwen in** biddend opzien tot onze **God**. We mogen fiducie **hebben** in de **kerk**. Christenen geloven niet in de **kerk** zoals zij in God geloven, maar ze geloven wel **aan** de **kerk** omdat ze in God geloven. Vandaar ook **dat** in de **wereld van** nu het 'credo *ecclesiam*', 'ik geloof aan de **kerk**', recht overeind blijft staan.

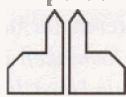
donatus

Verzekert
van Avonmaalstel tot Zadeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1825 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

donatus

Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

Kerkinstituering

Hardenberg in verband met de doorgaande groei binnen de **kerk** van Hardenberg-Oost is de wijk **Noord** met ingang van 21 juni **verzelfstandigd**. Deze wijk heet nu Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) te Hardenberg-Baalderen omvat de nieuwbouwbuilt **Baalder**. Het overige deel van de kerk heet nu Hardenberg-Baalderveld.

Intrede

Amsterdam-Centrum. De intrededienst van **ds. D. Griffioen** vindt niet plaats in de **Oosterparkkerk**, maar in de Muiderkerk, Linnaeusstraat. Aanvang: 17.00 **uur**. Bevestiging van **ds. D. Griffioen** uit Voorburg door **ds. K. v.d. Geest** te Hengelo. Aanvang: 9.30 **uur** in de **Oosterparkkerk**, Nieuw adres: 't **Ven** 18, 1115 HB Duivendrecht.

Drmcbten. Bevestiging van **ds. J. van Benthem** uit Almere door **ds. J. Kruidhof** te Drachten. Nieuw adres: **Martena** 4,9202 KB Drachten. Tel. 0512-518343.

Roden. Zondag 4 juli: bevestiging van **ds. Jac. Ophoff** uit Siegerswoude-Frieschepalend door **ds. O.W. Bouwsma** te Gouda. Plaats: 'De Open Hof', Groene Zoom 1.

Persbericht

Fusie besturen gereformeerd pedagogisch centrum en gereformeerde hogeschool zwolle
Zwolle - De besturen van het Gereformeerd Pedagogisch **Centrum** en de **Gereformeerde Hogeschool** gaan fuseren. Dat maken besturen en directies van beide instellingen op woensdag 16 juni bekend aan alle medewerkers. GPC en GH willen hun gemeenschappelijke deskundigheid en ervaringen bundelen om de kwaliteit van hun dienst te **vergroten** en zo hun klanten nog beter te bedienen. Deze schaalvergroting sluit ook aan bij recente ontwikkelingen in het HBO en de onderwijs-

verzorging.

De samenwerking tussen GH (die de opleidingen Pabo, HBO-V, SPH en MWD verzorgt) en het GPC (schoolbegeleidingsdienst voor het gereformeerd primair en voortgezet onderwijs met vestigingen in Zwolle, Groningen, **Bunschoten** en **Cappelle aan de IJssel**) bestaat reeds jaren. In december 1993 ondertekenden beide **besturen** een Intentieverklaring voor intensieve samenwerking. In juni 1996 volgde de ondertekening van de Samenwerkingsovereenkomst Gereformeerde Educatieve Faculteit. Naar **aanleiding hiervan** ontstond een aantal doorlopende samenwerkingsprojecten.

Een van deze projecten is bijv. de stichting GIDS, die nascholing, interim management, training en consultancy levert.

Deze jaren van voorbereiding resulteren nu in de **besturenfusie** GWGPC die per medio september 1999 formeel van start gaat. Er is een nieuw bestuur aangemeld en er is tevens een centrale directie benoemd, bestaande uit de heren **drs. R. de Boer** en **drs. J.D. Schaap**. Dhr De Boer is momenteel directeur van het **GPC**, dhr. Schaap is algemeen directeur **van de GH**. Dhr. De Boer zal de komende **Wee** jaren optreden als voorzitter **van de centrale directie**. Als gevolg van de **besturenfusie** ontstaat een werkorganisatie met ruim 120 medewerkers.

Zowel GH als GPC ontlenen hun bestaansrecht aan het feit dat het beide gereformeerde instituten zijn. Deze identiteit wordt blijvend uitgedragen en versterkt. De nieuwe GH/GPC-organisatie stelt zich ten doel het verbeteren van de strategische positie, het verbreden **van de doelgroepen** en het verbeteren van efficiency en kwaliteit **van de organisatie**. Daarbij wil de nieuwe organisatie een heldere identiteit uitstralen.

De **stichtingen** GH en GPC blijven elk afzonderlijk bestaan, maar de gefuseerde organisatie wordt als **eenheid** herkenbaar. Over een **nieuwe naam** wordt nog nagedacht.

uit de kerken

Welke plaats heeft de jeugd in de eredienst?

GVI richt werkgroep Kind, Jeugd en Eredienst op.

Steeds meer gemeente willen in hun erediensten meer aansluiting zoeken bij de belevingswereld van de kinderen en de jeugd. Op 1 mei 1999 heeft het GVI de werkgroep 'Kind, Jeugd en Eredienst' opgericht om kerkelijke gemeenten te stimuleren in het nadenken hierover. Gemeenten kunnen voor praktische hulp bij de werkgroep terecht.

De werkgroep is al volop bezig met haar **taken**. Zo wordt een bijdrage verzorgd voor de Ger. Vrijg. Predikantenconferentie van dit jaar. Ook vraagt het in opvoedingsbladen als 'Aan de hand' aandacht en verzorgt de werkgroep op verzoek spreekbeurten op gemeenteavonden. En verder gaat de werkgroep in kaart brengen **welke** aandacht gemeenten geven aan jeugd in de kerkdienst. Binnenkort krijgen alle kerkenraden daarvoor een vragenlijst toegestuurd.

Na de **themapag 'Kind en Eredienst'** van het GVI (maart 1998) is er steeds meer belangstelling voor de plaats van de jeugd **in de kerk**. Bet GVI krijgt voortdurend vragen als: **'Hoe** kunnen we in onze eigen gemeente de jeugd **meer betrekken** bij de eredienst en is er materiaal beschikbaar? Op deze vragen wil de werkgroep ingaan. De **werkgroep** heeft onderdak gevonden in 't G-bouw te Zwolle. Daar is op dinsdagochtend een vrijwilliger van de werkgroep aanwezig.

Werkgroep 'Kind, Jeugd en Eredienst' t.a.v. **Saskia de Weerd**, Postbus 499, 8000 AL ZWOLLE, tel: 038-4270405 (dinsdagmorgen), fax: 038-4270401, e-mail: **gvi@gbouw.nl**.

Internationaal Symposium

Van 21 t/m 25 augustus 2000 organiseert de Stichting voor reformato-
rische Wijsbegeerte voor de zesde
maal een Internationaal Symposi-
um, met als titel: *Cultures and
Christianity A.D. 2000*. Sprekers
uit alle delen van de wereld zullen
met elkaar in gesprek gaan, waar-
door een bijzondere interculturele
ontmoeting zal plaatsvinden.

Thema

Bij de overgang naar een nieuw
millennium leidt de **Reformato-
risch-evangelische nadruk** op **trans-
formatie**, verandering, wereldwijd
gezien **tot** nieuwe vragen over de
aard en het bereik van het christe-
lijk geloof in de wereld: wat moet
de uitwerking zijn van het christe-
lijk geloof in de situatie van van-
daag? Naar christelijke **overtuiging**
is de wereld Gods schepping, en zal
deze vernieuwd worden als Chris-
tus **terugkeert** om Zijn Koninkrijk
in zijn uiteindelijke vorm te vesti-
gen. Welke invloed zal dit hebben
op het christelijk leven en op de
roeping van christenen in de we-
reld? Moet iedere cultuur in één en
dezelfde **vorm** gegoten worden?
Bestaat er één ideale 'gechristian-
iseerde' cultuur of vindt dit 'tran-
sformatie-proces' altijd plaats bin-
nen een context? En als dat laatste
het geval is: **valter dan** iets te leren
van elkaars ervaringen binnen ver-
schillende culturen? Op het sympo-
sium worden diverse onderdelen
van de cultuur belicht: economie,
familie, politiek, wereldbeschou-
wing, wetenschap en techniek.

Introductie-tekst

Voor het symposium is een *Intro-
ductory* Paper geschreven dat dient
als achtergrond bij het thema. Deze
tekst (Engels en Nederlands) is te
verkrijgen op de web-site van het
symposium of bij het Centrum voor
Reformato-
rische Wijsbegeerte.

Sprekers

Spreker en referenten die op dit
moment hebben toegezegd zijn: Dr.

A. Garcia de la **Sienra** (Mexico), dr.
J.W. Skillen (USA), dr. B.H. Son
(Zuid Korea), dr. B.J. van der Walt
(Zuid Afrika), dr.ir. A. Vlot (Ne-
derland), mw. **E.R.** de Powell (Ar-
gentinië), dr. L. Senituli (Fiji). Het
symposium wordt voortgezet
door dr. H.G. **Geertsema**. De dago-
peningen zullen worden verzorgd
door Otto de **Bruijne**.

Oproep voor papers

Gedurende het symposium zijn er
meerdere sessies voor workshops.
Wie een paper wil presenteren over
een filosofisch onderwerp vanuit
christelijk perspectief kan een sa-
menvatting ter grootte van een A4
sturen aan het Centrum voor Refor-
matorische Wijsbegeerte, Postbus
2156, 3800 CD Amersfoort, re-
form.philos@wxs.nl.

Informatie

Alle actuele informatie over dit
symposium is te vinden op de spe-
ciale web-site: [http://welco-
me.to/is2000](http://welco-
me.to/is2000).

364 kerkhistorische dia's

Bijna tien jaar na de verschijning
van deel 3 van het *Biografisch* lexi-
con voor de *geschiedenis van het
Nederlandse protestantisme* kwam
nu deel 4 van de pers. Bijzondere
omstandigheden brachten vertra-
ging in de **verschijning** mee. Maar
gelukkig is dit deel er nu. En met
voortvarendheid wordt aan de tot-
standkoming van deel 5 gewerkt,
meldt de redactie.

In elk deel worden in **alfabetische**
volgorde enkele honderden **namen**
uit de Nederlandse kerkgeschiede-
nis besproken, en wel uit de periode
van de kerkhervorming tot 1970. In
deel 4 passeren 364 personen uit de
kerkgeschiedenis de revue. Kerk-
historische dia's wil ik ze noemen:
telkens een doorkijkje in een stukje
geschiedenis. De dia's zijn vakkun-
dig genomen door een kring van 86
medewerkers, voor een groot deel
afkomstig uit het Kerkhistorisch
Genootschap in Nederland. **Van**
hen zijn 11 medewerkers inmiddels

overleden, waaronder de stimulator
en organisator vanaf de eerste
werkzaamheden: prof. dr. D. Nauta.
Voor onze **lezerskring** haal ik enkele
namen van de 364 besproken fi-
guren naar voren. Uit de tijd van de
Reformatie en Nadere Reformatie:
P. Dathenus, Joh. a Lasco, Jean
Taffin, W. a Brakel, **H. Witsius**. Uit
de tijd van Afscheidingen Dolean-
tie: **A. Brummelkamp**, T.F. de
Haan, D. Moolenaar, J.A. Worm-
ser, A. Kuiper. Uit de kring van
hoogleraren aan de Theologische
(Hoge) School: G. **Brillenburger**
Wurth, S. **Grijdanus**, G.M. den
Hartogh, B. Holwerda, A.G. Honig.
Verder **noem** ik nog de namen van
J.C. Hoekendijk, Ph.J. Hoedema-
ker, A.S. Talma, K. **Sietsma** en G.
Wisse.

Ook dit deel is weer een belang-
wekkende 'diavertoning'. De delen
vormen een onmisbaar naslagwerk
voor ieder die zich vanuit een be-
roepssituatie en/of vanuit kerkhisto-
rische 'lekeninteresse' bezighoudt
met de kerkgeschiedenis in Neder-
land. Dit **standaardwerk** geeft over
iedere beschreven persoon veel in-
formatie, inclusief een opgave van
zijn geschriften en van de over hem
reeds verschenen literatuur.

C.J. Smelik

N.a.v. *Biografisch* lexicon voor de
*geschiedenis van het Nederlandse
protestantisme*, deel 4, uitgave
Kok, Kampen, 493 pag., prijs
f 89,-.

Bibliotheek Bralectah

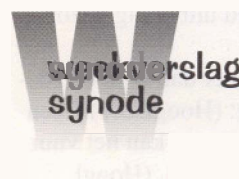
gereformeerde bibliotheek voor
mensen met een leeshandicap

...Heeft

De Reformatie
ook in
gesproken vorm

Telefoon 0521 - 515946

Ongetwijfeld bent u als trouw lezer van deze rubriek geïnteresseerd in wat de synode in de laatste week voor het reces verricht heeft. Graag had ik u die informatie nu ook doorgegeven, maar de hoeveelheid aan plenaire vergaderingen in die laatste week, en de toch wel ingewikkelde onderwerpen maken dat u nog een weekje moet wachten. Mijn excuses daarvoor.

Het geeft me wel de gelegenheid tegemoet te komen aan een andere wens, die onder andere via de elektronische mail tot ons kwam, namelijk de publicatie van de tekst van het door de synode vastgestelde nieuwe huwelijksformulier. Iemand vroeg ook naar de kerkrechtelijke status daarvan. Wel, het formulier is door de synode vastgesteld en vrijgegeven voor gebruik. De beide bestaande formulieren ('Berkel' en dat wat in het kerkboek is afgedrukt), heeft de synode ingetrokken. Wanneer de kerkenraad ter plaatse deze beslissing heeft geratificeerd, kan het daar gebruikt worden.

Het formulier luidt aldus:

Huwelijksformulier voor gebruik in de gemeente van Christus

Afkondiging

De kerkenraad maakt aan de gemeente bekend dat NH. en N.N. van plan zijn te trouwen. Zij willen hun huwelijk in de naam van God beginnen en samen met de gemeente zijn zegen vragen. Wanneer geen gegronde bezwaren worden ingebracht, zal dit zo de Here wil gebeuren in een eredienst

op... (datum/tijd).
Gemeente van onze Here Jezus Christus,

Wij zijn hier bij elkaar om het huwelijk van N.N. en N.N. aan de Here op te dragen en Hem om zijn zegen te vragen. Laten we eerst na gaan wat het Woord van God over het huwelijk zegt.

Instelling

Het huwelijk is geen uitvinding van mensen, maar een instelling van God. Dat blijkt direct aan het begin van de geschiedenis.

Nadat God hemel en aarde had geschapen, vormde Hij de mens als man en vrouw. Hij schiep hen naar zijn beeld en gaf hun samen de opdracht de aarde te beheren en in cultuur te brengen. ((Gen. 1:27,28) God had eerst de man geschapen. Hij liet hem ervaren dat het niet goed was alleen te zijn. Onder alle levende wezens trof Adam er niet één aan die bij hem paste. Hij miste iemand met wie hij het leven kon delen. (Gen. 2:18-23).

Daarom liet God een diepe slaap over de man komen en bouwde uit een van zijn ribben een vrouw. Toen Hij haar bij Adam bracht, nep deze verrast uit:

Dit is nu eindelijk been van mijn geboorte en vlees van mijn vlees; deze zal 'Mannin' heten, omdat zij uit de man genomen is.

Zo verbond God zelf man en vrouw aan elkaar, en dat doet Hij nog, zodat zij een unieke levenseenheid vormen. (Spr. 18:22) Op het lied van Adam volgen deze woorden: Daarom zal een man zijn vader en zijn moeder verlaten en zijn vrouw aanhangen, en zij zullen tot één vlees zijn. (Gen. 2:24, Mat. 19:5,6,

Ef. 5:31)

Hieraan geven man en vrouw gehoor, wanneer zij elkaar officieel trouw beloven voor het leven. Hun huwelijksluiting vormt een publieke gebeurtenis. Daarin wordt de band tussen beiden rechtsgeldig voor God en mensen. (Spr. 2:17, Mal. 2:14) Dit verband zijn ze aan God en aan elkaar verplicht, als ze samen één willen zijn. Want de Schepper wil een ring van trouw zien om de intieme liefde. Alleen binnen het huwelijk mogen man en vrouw zich volledig aan elkaar geven. (1 Kor. 7:3,9, Hoogl. 4:12) Zo wordt het kostbare geschenk van de seksualiteit beschermd en wordt losbandigheid tegengegaan. (1 Kor. 7:2) Ons lichaam is immers een tempel van de Heilige Geest. (1 Kor. 6:19)

Het is tegen Gods wil dat gehuwden uit elkaar gaan. (Mat. 19:3-9) Christus heeft dit beklemtoond, toen Hij zei: Zo zijn ze niet meer twee, maar één vlees. Hetgeen dan God samengevoegd heeft, scheidt de mens niet. (Mat. 19:6) Ontrouwen neemt de Here daarom hoog op. Het kwaad van de echtbreuk verdraagt Hij niet. (Mal. 2:13-16) Hij heeft het huwelijk bedoeld als een relatie voor het leven. Van man en vrouw verlangt Hij dat ze zich voor hun huwelijk inzetten, elkaar niet in de steek laten, (Mat. 5:31,32, 1 Kor. 7:10-14) maar trouw blijven. Alleen door de kracht van de Heilige Geest zijn ze daartoe in staat.

Doel

Gods Woord onderwijst ons ook over het doel van het huwelijk. Man en vrouw mogen elkaar in liefde toebehoren en genieten van

wat God hun daarin geeft. Deze liefde tussen man en vrouw wordt in het Hooglied uitbundig bezongen.

Ze is fonkelendex dan wijn en zoeter dan honing. (Hoogl. 5:1) Geen stortvloed van water kan het vuur van de liefde blussen. (Hoogl. 8:6,7) Omdat de liefde zichzelf niet zoekt (1 Kor. 13:5), zullen de geliefden uit zijn op het belang van de ander. Zo kan het leven van beiden tot bloei komen. Bovenal zullen zij samen hun leven wijden aan God (Joz. 24: 15b), en elkaar helpen op de weg naar het eeuwige leven. Daarnaast wil de Here door het huwelijk bouwen aan volgende generaties met het oog op de komst van zijn koninkrijk (Gen. 17:7) In het paradijs zei Bij tegen man en vrouw: Weest vruchtbaar, wordt talrijk en vervult de aarde. (Gen. 1:28) Ook nu worden echtgenoten geroep tot het ouderschap (1 Tim. 2:15), wanneer de Here de mogelijkheden daarvoor geeft. Als zij kinderen van God krijgen, ontvangen ze een kostbaar geschenk. (Ps. 127:3, Spr. 1:7-9) Zij zullen als vader en moeder het beeld van God vertonen in de zorg en liefde voor hun kinderen.

De gehuwden leven niet alleen voor elkaar en hun gezin. De Bere geeft hun ook een plaats in de samenleving. Zij behoren zich in te zetten voor de leden van Christus' gemeente en voor alle mensen die God op hun weg plaatst. (Gal. 6:10)

De verhouding in het huwelijk

Wanneer Gods Woord spreekt over de onderlinge verhouding in het huwelijk, komt allereerst de eenheid naar voren. Man en vrouw zijn aan elkaar gegeven om elkaar aan te vullen en te dienen, niet om elkaar te overheersen. Immers, man en vrouw zijn naar het beeld van God geschapen. (Gen. 1:27) Beiden delen in de liefde van Christus en beiden zijn erfgenamen van het eeuwige leven. (Ef. 5:21) Dit alles vraagt

in het huwelijk om wederzijds respect, waarbij de liefdevolle trouw de toon aangeeft. (Gal. 3:28) Binnen deze eenheid hebben man en vrouw ook ieder een eigen plaats. De apostel Paulus brengt een diepe betekenis aan het licht, als hij hun relatie spiegelt aan die tussen Christus en zijn gemeente. (Ef. 5:22-33)

Christus is het Hoofd van zijn gemeente en staat borg voor haar. Door Zichzelf helemaal te geven, heeft Hij haar liefgehad tot het uiterste. In navolging van Christus behoort de man met liefde en zelfverloochening hoofd te zijn van zijn vrouw. Als eerstverantwoordelijke moet hij haar voorgaan in het leven met de Here. Hij zal zorg dragen voor haar welzijn en haar geborgenheid geven.

De vrouw bewaart van haar kant de eenheid door recht te doen aan de plaats van haar man. Zoals de gemeente zich aan Christus toevertrouwt en zich door Hem laat leiden, zo moet de vrouw zich toevertrouwen aan haar man en hem volgen in het dienen van de Here. Zij zal hem helpen bij alle dingen die naar Gods wil zijn, en liefdevol het leven met hem delen.

Wanneer man en vrouw zo elkaar leren aanvaarden, leven zij niet i sder voor zichzelf. Zij zullen hoe langer hoe meer de eenheid van Christus en zijn gemeente weer spiegelen.

Belofte

Gods zegen rust op ieder huwelijk waarin man en vrouw samen luisteren naar de stem van hun Heer. Zo wordt in Psalm 128 ieder die de Here vreest, van harte gelukgewenst. Wandelend met Hem, mogen de gehuwden zegen op hun levensweg verwachten.

Dat neemt niet weg, dat ieder huwelijk als gevolg van de zonde ook te kampen krijgt met zorg, moeite en verdriet. (Gen. 3:16-19) Toch mogen man en vrouw leven in het vaste vertrouwen dat God hen blijft helpen, zelfs wanneer men dat

menselijk gezien niet meer zou verwachten. (Ps. 90:10) Hij belooft als hemelse Vader voor hen te zorgen en roept hen op, in alles op Hem terug te vallen. (1 Petr. 5:7) Zoals de Here hun schuld wil vergeven, zullen zij ook elkaar hun zonden en tekortkomingen vergeven. (Ef. 4:32) Ze kunnen daarvoor telkens putten uit de bron van zijn genade. Ook mogen zij zeker weten dat hun huwelijk door Gods Geest geheiligd wordt. Daardoor krijgt hun huwelijk zin en mag het meewerken aan de komst van Gods koninkrijk.

Wederzijdse verplichtingen

(De voorganger verzoekt het bruidspaar te gaan staan.)

Bruidegom en bruid, luister naar wat de Here van u verwacht.

Bruidegom, heb uw vrouw lief, zoals Christus zijn gemeente Liefheeft. (Ef. 5:25-33) Vrees de Here! Leef verstandig met uw vrouw en bewijs haar eer, want zij deelt samen met u in Gods genade, zowel in dit als in het toekomstige leven. Dan zult u vrijuit tot God kunnen bidden en verhooring ontvangen. (1 Petr. 3:7) Ga haar voor in een leven met de Bere. Draag zorg voor haar en geef haar geborgenheid. Aanvaard haar liefdevolle steun als de hulp die Christus u geeft.

Bruid, heb uw man lief en help hem door in alles het goede voor hem te zoeken. (1 Tim. 2:8-15) Aanvaard hem als hoofd en ontvang zijn liefdevolle zorg als geborgenheid die Christus u geeft. (Ef. 5:22-24,33) Vrees de Here! Wees niet gericht op uiterlijk vertoon, maar laten uw goede werken uw sieraad zijn (1 Petr. 3:1-5), in het gezin en daarbuiten. (Spr. 31)

Blijf elkaar trouw en leef beiden van Gods genade. Draag samen de verantwoordelijkheid en de zorg voor uw gezin. Wees trouw in de uitoefening van de taken die God u geeft. En leef zo, dat u tot een ze-

gen bent in de gemeente en in de samenleving.

Vragen aan het bruidspaar

U hebt nu gehoord dat het huwelijk door God is ingesteld. Ook is u voorgehouden wat de Here van u verwacht. Wilt u nu elkaar de rechterhand geven en antwoorden op de volgende vragen:

Eventueel kunnen bruidegom en bruid de **beloften** zelf **uitspreken**. De voorganger **vraagt**: Wilt u nu elkaar de rechterhand geven en uw beloften **uitspreken**?

De bruidegom **zegt**: Ik (N.N.) beloof hier voor God en zijn gemeente, in liefde voor jou (N.N.) te zorgen. Ik beloof je voor te gaan in alle dingen die naar Gods wil zijn, Ik zal heilig met je leven, je nooit **verlaten**, maar je trouw blijven in goede en kwade dagen, in rijkdom en **armoede**, in **gezondheid** en ziekte, totdat Christus **terugkomt** of de dood ons **zal** scheiden. Ik beloof in ons huwelijk overeenkomstig het evangelie te leven.

De bruid **zegt**: Ik (N.N.) beloof hier voor God en zijn gemeente, in liefde voor jou (N.N.) te zorgen. ik beloof je te helpen en je te volgen in alle dingen die naar Gods wil zijn. Ik zal heilig met je leven, je nooit **verlaten**, maar je trouw **blijven** in goede en kwade dagen, in **rijkdom** en **armoede**, in **gezondheid** en ziekte, totdat Christus terugkomt of de dood ons zal scheiden. Ik beloof in ons huwelijk overeenkomstig het evangelie te leven.

(De voorganger vraagt aan de bruidegom:)

N.N., beloof u hier voor God en **zijn** gemeente, in liefde voor uw vrouw te **zorgen**? Beloof u haar voor te **gaan** in alle dingen die **naar** Gods wil zijn? Zult u heilig met haar **leven**, haar nooit **verlaten**, maar haar trouw blijven in goede en kwade dagen, in rijkdom en **armoede**, in **gezondheid** en ziekte, **totdat** Christus terugkomt of de dood u zal scheiden? **Beloof** u in

uw huwelijk overeenkomstig **het** evangelie te leven?

(Antwoord:) Ja

(De voorganger **vraagt** aan de **bruid**:)

N.N., beloof u hier voor God en zijn gemeente, in liefde voor uw m m te zorgen? Beloof u hem te helpen en hem te volgen in alle dingen die naar Gods wil zijn? Zult u **heilig** met hem leven, hem nooit **verlaten**, maar hem **trouw** blijven in **goede** en kwade dagen, in rijkdom en **armoede**, in **gezondheid** en ziekte, totdat Christus terugkomt of de dood u **zal** scheiden? Beloof u in uw huwelijk overeenkomstig het evangelie te leven?

(Antwoord:) Ja

Zegen

(De zegen kan ook uitgesproken worden na **het** gebed.)

Onze Here **God**, die u tot dit huwelijk heeft geroepen, **verlene** u door zijn Heilige Geest de kracht om uw belofte na te komen, al de dagen die Hij u samen schenken wil. Hij verbinde u met ware liefde en **trouw** en geve u **zijn** zegen. Amen.

Laten we nu de naam van de Here aanroepen in **dankzegging** en **gebed**.

Gebed

Almachtige God, Vader in de hemel, Wij prijzen uw goedheid en wijsheid die uitkomt **in** al uw werken, ook in de instelling van **het** huwelijk. U hebt de mens als man en vrouw geschapen. U bracht Adam en Eva samen met de **bedoeling** dat zij een diepe levenseenheid **zouden vormen**. Ook deze bruidegom (N.N.) en deze bruid (N.N.) hebt U zo aan elkaar verbonden. Wij danken U, dat ze elkaar lief kregen en trouw beloofden voor het leven. Wij bidden U, schenk hun uw Geest, zodat zij deze belofte **doen**. Wilt U zelf met hen meegaan en

hen in **bescherming** nemen te midden van de gevaren in deze wereld. Houd hen aan elkaar verbonden in alle **omstandigheden**, in voorspoed en tegenspoed, in **vreugde** en **verdriet**, in gezondheid en **ziekte**. Geef dat zij elkaar blijven liefhebben, **elkaar** helpen en **trouw zijn**. **Leer** hun bovenal in gemeenschap met Christus te leven.

Laat hun huwelijk een afspiegeling **zijn** van de **verhouding** tussen Christus en **zijn** gemeente. **Help** hen om samen vanuit uw evangelie te leven. Geef hun een vast geloof, zodat zij van **harte** bereid zijn naar U te luisteren en de macht van de zonde te weerstaan.

Trouwe God, schenk hun uw zegen, zoals U **eens** Abraham, **Isaak** en **Jakob** hebt gezegend. Ais U hun kinderen geeft, verleen hun dan kracht en wijsheid om die kinderen op te voeden tot **uw** eer.

Leid hen zo, dat **zij** zich inzetten voor de leden van Christus' gemeente en voor alle **mensen** die U **op hun weg plaatst**.

Maak hen in woord en daad getuigen van **uw** liefde, zodat uw naam geprezen wordt. Doe dit bruidspaar met heel uw kerk uitzien naar de **dag** van de bruiloft van het Lam, die grote dag, waarop het leven **één** feest wordt.

Wil ons verhoren, barmhartige Vader, door Jezus Christus, **onze** Heer. Amen.

Tot zover het **formulier**.

Tot slot: de synode hoopt op 31 **augustus** D.V. haar werkzaamheden te hervatten. Het ligt in de planning dat we dan nog een week of drie bezig zijn, maar hoe dat uitpakt hangt mede af van de **uitkomst** van de discussie inzake de gezangen.

Brochures.....

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel. (033) 299 79 99 - Fax (033) 299 79 98

